

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МІХЄЄВА ЮЛІЯ КИРИЛІВНА

Допускається до захисту:

в. о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
к. і. н., доцент.

_____ І. В. Богінська
«_____» _____ 2021 р.

**БЛИЗЬКОСХІДНА ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЙ ПРЕЗИДЕНТА
БАРАКА ОБАМИ**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:

Теміров Ю.Т., доцент кафедри
міжнародних відносин
і зовнішньої політики, к. і. н.

Оцінка: ____/____/____

(бали за шкалою ECTS /за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця - 2021

АНОТАЦІЯ

Міхєєва Ю. К. Близькосхідна політика адміністрацій президента Барака Обами. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», ОП «Міжнародні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено зовнішньополітичної стратегії Обами стосовно країн Близького Сходу за два терміни перебування його на посаді президента. Показано, як Б. Обама підходив до розробки своєї зовнішньої політики, як зовнішньополітичні рішення приймалися стосовно країн Близького Сходу і які наслідки вони мали. Встановлено, які результати принесла обрана Обамою стратегія, як це вплинуло на регіон Близького Сходу та на Сполучені Штати в цілому.

Ключові слова: Близький Схід, зовнішня політика США, адміністрації президента Барака Обами, Іран, зброя масового знищення, тероризм, ізраїльсько-палестинський конфлікт.

50 с. Бібліограф.: 50 найм..

ABSTRACT

Mikheva Yu. K. Middle East policy of Barak Obama's administrations. Specialty 291 "International relations, Public Communications and Regional Studies", "EP «International Relations», Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

The qualifying (bachelor's) paper examines Obama's foreign policy strategy for the Middle East during his two terms as president. It shows how Obama approached the development of his foreign policy, how foreign policy decisions were made towards the Middle East and what consequences they had. It was found what results have Obama's chosen strategy brought to and how they have affected the Middle East region and the United States as a whole.

Keywords Middle East, USA foreign policy, Obama's administrations, Iran, weapons of mass destruction, terrorism, israeli-palestinian conflict.

50 p. Bibliography: 50 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ БАРАКА ОБАМИ.....	8
РОЗДІЛ 2. ПОЗИЦІЯ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ОБАМИ СТОСОВНО АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ	17
РОЗДІЛ 3. США І ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНОМУ ТЕРОРИЗМУ	27
РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТА ОБАМИ СТОСОВНО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ	37
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	46

ВСТУП

Актуальність нашої дослідницької роботи полягає у тому, що на сучасній міжнародній арені, Сполучені Штати Америки залишаються провідним лідером серед інших розвинутих держав. Це означає, що зовнішньополітична діяльність США впливає не тільки на їх двосторонні відносини з іншими державами, але на міжнародне середовище в цілому. Через поширення міжнародної терористичної діяльності та помилок, які були скоєні Сполученими Штатами за часи їх існування пов'язані з регіоном MENA (Middle East and North Africa), зовнішня політика Сполучених Штатів по відношенню до країн Близького Сходу зазнавала деяких змін за перебування різних президентів при владі. Деякі підходи попередників Обама щодо країн з вищеназваного регіону не тільки значно погіршили відносини з цими країнами, але й погіршили статус країни на міжнародній арені та ставлення до неї інших учасників світової політики. Аби поліпшити ситуацію, США довелося переглянути власну зовнішньополітичну стратегію і внести значні корективи аби не допускати схожих помилок у майбутньому. Саме це й було закладено в стратегію, яку розробила адміністрація Обама при перебуванні при владі. З цієї теми було написано доволі немало робіт [23], [27], [32], [47], які були присвячені аналізу зовнішньої політики США за часів перебування Обама при владі, проте в більшості роботах автори вибирали або підхід порівняння дій Обама з діями його попередників, або оцінювали підхід, який Обама обрав для себе для ведення зовнішньої політики США (жорстка сила чи м'яка). Для того, щоб зрозуміти, які помилки були виправлені і яким чином, чи були допущені нові помилки, на які варто звернути увагу при розробці стратегії наступників Обама, потрібно проаналізувати, як підхід Обама до ведення зовнішньої політики, так і усі прийняті рішення та наслідки, які вплинули на зовнішню політику Сполучених Штатів.

Метою нашого дослідження є з'ясувати сутність та особливості близькосхідної політики адміністрацій Барака Обама, її наслідки для ситуації в регіоні та ставлення до Сполучених Штатів Америки.

Основними **завданнями**, які ми ставимо перед собою у цій роботі наступні:

- розглянути основні особливості зовнішньої політики, яка проводилась за часи перебування Обама на посаді президенту;
- дослідити відмінності стратегії зовнішньої політики стосовно Близького Сходу, які були розроблені адміністраціями Обама за два терміни перебування при владі, від стратегії його попередників;
- визначити, яку позицію займали Сполучені Штати щодо арабо-ізраїльського протистояння за часів Обама;
- з'ясувати, стратегію адміністрації Обама стосовно протидії міжнародному тероризму, який пов'язаний з регіоном Близького Сходу;
- визначити регіональні аспекти політики нерозповсюдження зброї масового знищення;
- охарактеризувати наслідки близькосхідної стратегії США в цей період.

Об'єктом нашого дослідження є зовнішня політика адміністрацій Барака Обама.

Предмет нашого дослідження стратегія США щодо Близького Сходу.

Характеристика джерел. Загалом, усі розглянуті нами джерела з даної теми можна розділити на такі групи:

- документи і матеріали органів державної влади США;
- виступи, публікації, інтерв'ю провідних державних і політичних діячів;
- матеріали засобів масової інформації;
- мемуари державних діячів.

До документів і матеріалів органів державної влади США належать Матеріали взяті з Barack Obama, Presidential Library [9], [34] [35], які дали нам більш чітке розуміння того, якою саме була зовнішньополітична стратегія США та які рішення стосовно Близькосхідного регіону були прийняті Сполученими Штатами Америки за часів адміністрацій президента Барака Обама.

До виступів, публікацій та інтерв'ю провідних державних і політичних діячів можна віднести U.S. to Join Future Talks on Iran. Washington Post [17], [42] [46], які дозволили зрозуміти цілі, які були озвучені публічно висловлені від адміністрацій Обама та які наміри вони переслідували на Близькому Сході, аби порівняти їх з тим, що було зроблено ними фактично.

До матеріалів засобів масової інформації належать U.S., Israel Build Military Cooperation[31], [20], завдяки яким ми мали змогу проаналізувати, які саме рішення були прийняті Сполученими Штатами і які наслідки вони мали на дійсності для країн Близького Сходу.

До мемуарів державних діячів належать A promised land [37], завдяки яким, стало більш зрозуміло, які думки та настрої вплинули на бачення Обама його зовнішньої стратегії Сполучених Штатів та як саме відбувалося процес прийняття рішень стосовно Близького Сходу.

Теоретичне та практичне значення нашого дослідження полягає у тому, що зважаючи на те, яку позицію займають США на міжнародній арені та їх вплив на Близькосхідний регіон, рішення, які вони приймали по відношенню до держав цього регіону впливають не тільки на положення речей у цих державах, але й на міжнародну думку і статус Сполучених Штатів на міжнародній арені.

Проаналізувавши, як зовнішню політику стосовно Близького Сходу і MENA за адміністрацій Барака Обама дасть змогу науковій спільноті можливість у подальшому порівняти зовнішньополітичну стратегію Обама з

президентами, які обійматимуть посаду президента США у майбутньому та більш детально проаналізувати усі наслідки, які мали рішення, прийняті адміністрацією Обама, на зовнішню політику США. Дослідивши, як саме змінилась стратегія ведення зовнішньої політики Сполученими Штатами за часів перебування адміністрації Обама при владі стосовно такого регіону, як Близький Схід та які наслідки вона мала, можна буде зрозуміти, який підхід встановлення та ведення відносин з цим регіон є найефективнішим, які рішення слід уникати наступникам Обама при проведенні зовнішньої політики на Близькому Сході, як прийняті Обамою і його адміністрацією рішення вплинули на відносини Штатів з мусульманськими державами. Це дасть змогу зрозуміти оптимальний вектор проведення політики стосовно мусульманських держав, проаналізувати помилки минулих адміністрацій, в особливості за адміністрації Обама і змінювати підхід до прийняття подібних рішень у майбутньому. Також, слід зазначити, що так як Україна намагається все більше уваги приділяти країнам Близького Сходу, які є доволі важливим економічними партнерами для держави, дане дослідження дасть змогу Україні мати більше розуміння стосовно підходів та методів, які слід застосовувати, ведучи політику на Близькому Сході, як ретельно проводити аналіз попередньо прийнятих дій та які рішення слід уникати при веденні політики з мусульманськими державами і які рішення можуть позитивно впливати на відношення з державами цього регіону.

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. обумовлена метою і завданнями. Вона складається з вступу, чотирьох розділів, висновків та списку посилань. Загальний обсяг кваліфікаційної (бакалаврської) роботи становить 50 сторінки, з яких 45 сторінок - основний текст.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ БАРАКА ОБАМИ

Розпочинаючи огляд зовнішньої політики, яка проводилась за перебування Барака Обами на посаді президента Сполучених Штатів Америки, можна чітко стверджувати, що вона являла собою одну з частин стратегії американського президента, яка мала за ціль пошук ефективного виходу Сполучених Штатів Америки із кризи, яка повстала перед ними: з однієї сторони - це криза в середині держави, яка була пов'язана з появою деяких фінансових проблем і політичними явищами, які з ними пов'язані; а з іншої сторони - це глобальна криза, яка пов'язана як і з фінансовою сферою, так і з перестановкою глобальних ролей на міжнародній арені, таких держав як, наприклад, Китай, Бразилія та Індія [3, с. 3].

Якщо зробити спробу охарактеризувати зовнішню політику президента США Барака Обами, то найдоцільніше буде зробити це зважаючи на дві складові частини: перша - це її цілі та система прийняття рішень, а друга частина - це зміст політики та її реалізація. Варто віддати Обамі належне, він зробив дійсно амбітні зусилля по перегляду підходів власної держави на світі. Менш ніж за рік в Обами вийшло повністю переосмислити зовнішню політику США щодо кількох особливо важливих для них геополітичних питань:

- Ісламський світ не є ворогом Сполучених Штатів, і «глобальна війна з терором» не визначає нинішню роль країни у світі;
- Сполучені Штати будуть позиціонувати себе, як справедливого та напористого посередника, коли мова буде йти про досягнення міцного і надійного миру між сторонами, що ворогують: Ізраїлем та арабськими державами;

- США повинні будуть вести серйозні переговори з Іраном стосовно ядерної програми цієї держави, а також низку інших не менш важливих питань;
- Кампанія проти повстанців у частинах Афганістану, підконтрольних "Талібану", повинна бути зосереджена більше на політичному аспекті проблеми, а не на військовому [36, с. 16-17].

Це його бачення зовнішньої політики Сполучених Штатів проявилось ще на початку заявки Обама на президентство. Спочатку це більш виглядало як тактика передвиборчої кампанії, яка була розроблена для того, щоб продемонструвати різницю його кандидатури від його попередника - адміністрації Джорджа Буша, а також політики, яку на той час відстоювала головна суперниця Обама в демократичній партії - Хілларі Клінтон. Але згодом стало ясно, що таке бачення зовнішньополітичної стратегії Обама продумувалось, як доволі амбіційна зовнішня політика. Її головним мотивом було підняття такі риторики, як «Зміни, в які ми можемо вірити», «Так, ми це можемо», «Наш час настав» - зробити їх більш помітними, наповненими своїм натхненням та емоційним характером, ніж специфікою політики. Ці слогани він запозичив у своїх прихильників і колишнього кандидата в президенти Білла Бредлі, коли він розробляв ідею, яка мала на меті створення "нової американської історії". І хоча основна увага цієї ідеї зосереджувалась на аспекті внутрішньої політики держави, його заяви, які стосувались зовнішньої політики, ролі Америки у світі та виклики, які виникли на міжнародній арені двадцять першого століття також малий доволі важливе значення для бачення того, що він би зробив, якби американський народ обрав саме його на роль президента своєї держави [27, с. 18].

Для більшості суперників Обама зовнішня політика становила всього лише набір певних політичних позицій. Проте для Обама, навпаки, його бачення зовнішньої політики стало значною частиною та настроїв, навколо який базувалась уся його кампанія. Наприклад, у своєму виступі "Так, ми

можемо", виголошеному 8 січня 2008 р. - він проголосив своє глобальне бачення своїм повідомленням про надію: "Так, ми можемо дійти до справедливості та рівності. Так, ми можемо допомогти світу розширити їх можливості та процвітання. Так, ми можемо зцілити цю націю. Так, ми можемо відремонтувати цей світ. Так, ми це можемо" [47, с. 174].

Зважаючи на це, перед адміністрацією президента Обама постала доволі велика кількість задач. Перш за все, вирішити одні з найскладніших та майже невирішених проблем (як положення в Іраку та Афганістану). Потім закріпити позиції як США, так і їх союзників на міжнародній арені. Також варто було розпочати налагодження відносин з країнами, які належать до групи держав, що швидко розвиваються (Китай, Індія, Бразилія) і Росією, як державою, яку можна порівняти з США, як ядерну державу. У цьому питанні, проте, варто звернути було увагу на важливість того, що це налагодження не мало підірвати статус США як лідера серед розвинутих держав і не приносити у жертву ті принципи, що належать до категорії «національної безпеки» [50, с.83-84].

При розробці зовнішньої стратегії нового президента США на той час, мова йшла не лише стосовно витрат і кількості ресурсів, які знадобились би для здійснення місії держави-лідера, хоча й не виключається той факт, що за роки президенства Дж. Буша-молодшого значну кількість ресурсів бюджету держави виділялась саме на витрати, які стосувались зовнішньої політики та оборони Штатів. Так само увагу приділяли й необхідності перегляду деякого ряду концепцій, котрі попередньо привели американське керівництво до доволі не правильних рішень, які у майбутньому лише поглиблювали й погіршували положення зовнішніх справ держави. Проте, немає сенсу заперечувати, що проблеми, які нині виникають у деяких державах є доволі заплутаними, неординарними та складними у вирішенні, і саме тому вони потребували абсолютно нових та нестандартних підходів і вирішень. Через це спроби, які були прийняті попередньо, розв'язувати такі проблеми «в лоб», розраховуючи,

що військова перевага Штатів значно посприяє вирішенню проблеми, одразу очевидно були приречені на провал. Саме за уявленням адміністрації Б. Обама та їх радників, потрібно було б провести доволі усесторонній та дещо скрупульозний аналіз усіх перешкод, з якими могли б стикнутись Сполучені Штати Америки на міжнародній арені й, зважаючи на це, продумати певну систему взаємопов'язаних рішень, які б могли змінити їх положення та положення речей на міжнародній арені в цілому. Загалом, цей крок був лише перший, так би мовити, початковим етапом розробки політики Обама, за яким йшли визначення завдань, оцінка кількості ресурсів, які знадобляться для їх виконання і розробка певних стратегій та рішення для досягнення поставлених цілей. Все повинно було йти послідовно, слідувати тим способам, які вже були загальноприйнятими і зарекомендованими при розробці політики і водночас вони мали собою не нагадувати часом малообґрунтовані та дещо «спонтанні» рішення, які до цього були прийняті президентом Дж. Бушом-молодшим. Зважаючи на це, Б. Обама хотів цим самим внести в формування свого зовнішньополітичного курсу доволі явні і сильні елементи, які властиві системному підходу. Цим самим вони дозволили б йому не тільки провести операцію по певній зміні та оптимізації дій США на міжнародній арені (як, наприклад, це було проведено його попередником, президентом Ніксоном в 1970-1973 рр. у зв'язку з виходом Штатів з війни у В'єтнамі), а в цілому дати змогу переглянути американський підхід до тих подій, які відбувались та відбуваються у світі після завершення «холодної війни», починаючи зростанням ролі такого феномена, як глобалізація й перестановки сил на міжнародній арені, аж до того, що в сучасних умовах і при сучасній системі міжнародних відносин США мали б відбивати у собі той ярлик, який має назву «американської місії» [12, с. 114].

Доволі продуманим кроком було зі сторони 44-го президента Сполучених Штатів було те, що оточивши себе досить досвідченими міністрами, які особисто були не особисто близькі йому, але були близькими по

духу й ідеям, та досить недосвідченими молодшими радниками, Обама зміг зосередити у своїх руках саме вироблення концепцій та обрання вектору зовнішньої політики Штатів, її формулювання і, звичайно, втілення усього цього безпосередньо в рішеннях, які він приймав стосовно зовнішньої політики. Серед усіх своїх попередників, Обама більш за всіх несе безпосередню відповідальність за своє власне президентське досвід. Слід зазначити, що він зумів домогтися певних помітних успіхів навіть за перший термін перебування на посаді президента : йому вдалось істотно послабити сили й вплив «Аль-Каїду», він значно відрегулював відносини Сполучених Штатів з Китаєм, у нього вийшло відновити репутацію США на міжнародній арені, він домогся помітного «перезавантаження» відносин з Російською Федерацією і ратифікував новий Договір про скорочення стратегічних озброєнь. Також Обама зміг досягти прийняття резолюції РБ ООН, що передбачали доволі жорсткі санкції проти Ірану, уклав запізнілі, але досить важливі та необхідні угоди, які стосувались вільної торгівлі та виведення американських військ з території Іраку. Не зважаючи на значні успіхи Обама, все-таки були й моменти, які можна сприймати, як деякі провали зовнішньополітичної стратегії Обама. До таких моментів можна віднести відсутність значного прогресу у розв'язанні такої болючої проблеми, як арабо-ізраїльський конфлікт; недостатньо ефективні та дієві результати боротьби Сполучених Штатів з такою екологічною проблемою, як зміна клімату і подальша втрата певного авторитету США у мусульманському світі. Проте, якщо брати політику Обама та розглядати її з практичного боку, Обама вдалось деідеологізувати зовнішню політику власної держави, при прийнятті рішень здебільшого керуючись саме реалістичною оцінкою того, як Сполучені Штати Америки можуть позиціонувати себе на сучасній міжнародній арені та яку ролі вони будуть в змозі відіграти зважаючи на виклики та потреби міжнародних відносин ХХІ століття [2, с. 167-168].

Зважаючи на специфіку міжнародної арени та її акторів, які, як з'явилися на ній відносно нещодавно, так і були присутні там уже доволі

довгий час, дотримуватись тієї ж стратегії, як за Дж. Буша-молодшого й інші попередники Обама, було б нелогічно і призвело б до таких наслідків, які Сполученим Штатам було б тяжко передбачити й виправити. Саме через це шлях, який обрав для своєї зовнішньополітичної стратегії Обама мав більш реалістичний вектор, ніж ідеалістичний, аби уникнути помилок свого попередника і завдяки цьому, ця стратегія більш доречно відповідала на ті виклики, які постали на сучасній міжнародній арені [32, с. 10-11].

В якості нового концептуального напрямку для держави було більш доречно обрати концепцію «розумної сили». Після того, як Обама обійняв посаду президента, він одразу ж усвідомив, що саме ця концепція зможе стати найбільш оптимальною для Сполучених Штатів. Це стало фундаментом, який він використовував для розробок нових рішень та підходів до зовнішньої політики. Зовнішньополітична стратегія США, створена адміністрацією Обама стала не тільки новим етапом для Вашингтону на міжнародній арені, але й певною новаторською концепцією всебічного розвитку для усієї країни на новому історичному етапі. По-перше, Обама твердо заявив про прихильність Сполучених Штатів до прийняття багатосторонніх рішень стосовно всіх проблем і конфліктів, які досягали глобального масштабу. Таким чином, зовнішня політика, яку проводив Буш-молодший за часи власного президентства, повинна була бути повністю переглянута. По-друге, Обама намагався все більше і більше використовувати публічну дипломатію у якості інструмент для нової ідеї американського лідерства [6, с. 23].

Це було, як деяке «оновлення лідерства» у Стратегії національної безпеки 2010 року і зумовлено воно було тим, що на той час адміністрація Обама та й самі Сполучені Штати Америки зіткнулися зі світовою фінансовою кризою та наслідками, які виплили з неї саме стосовно американської економіки, та й, звичайно, розвитком Китаю та його швидким підйомом на міжнародній арені. Проте, саме чіткі дії Вашингтону у його внутрішній, та

зовнішній політиці дозволили вже у 2015 р. вести розмову про поступове затвердження їх лідерства та ті сильні та стійкі риси, які йому притаманні. Особливо важливим моментом таких результатів стало факт дотримання їх власних національних інтересів, які надалі лише розширюються та деталізуються у Стратегії національної безпеки 2015 [11, с. 159-160].

Для того, щоб краще зрозуміти особливості зовнішньої політики Барака Обами, варто також конкретно вказати на ті традиційні цілі, що переслідують США, які зовсім не залежать від партійно приналежності чи уподобань будь-якої особи. Першою і найбільш фундаментальною рисою є те, що Сполучені Штати мають зберегти своє місце у якості глобального лідера. Це має бути зроблено незалежно від їх фінансового чи фондового стану і від початку деякої рецесії в американській економіці. Другою рисою можна визначити те, що Вашингтон не дасть Російській Федерації право зайняти домінуючі позиції серед держав, які відносять до пострадянського простору. Третя позиція - це їх потреба значно активізувати власне стратегічне співробітництво на рівні певного особливого партнерства з усіма державами, які є членами Європейського Союзу. Американці, що б не траплялось, завжди матимуть потребу зміцнювати НАТО і сприяти розвитку своїх торговельно-економічних відносин з європейськими державами, щоб у тому числі сприяти зменшенню залежності від Росії в енергетичній сфері. Четверта позиція: через зростання ролі Китаю і Росії на міжнародній арені, тепер вони будуть сприйматись як опоненти США. П'ята позиція: для Барака Обами доволі важливим фактор демократизаційний вплив Штатів на зовнішній світ. Україна також в зовнішньополітичній стратегії є більш значущою, проте саме в російському контексті. Якщо проаналізувати саме політичний сенс співпраці з Україною для адміністрації США, то з урахуванням того, що Сполучені Штати прагнули стримувати російські прагнення та зазіхання, які стосуються пострадянського простору, стає зрозуміло, що Україна, у цьому контексті є вирішальним bastionом [35, с. 30-31].

Загалом, перед тим, як Обама обійняв позицію президента Сполучених Штатів, він поставив перед собою три мети, які фактично можна вважати основами, які він заклав при розробці свого бачення зовнішньої політики. Перш за все він прагнув спробувати змінити відносини з азійськими державами, які набували все більшого впливу на міжнародній арені. Особливо це стосувалось такої країни, як Китай; потім значну увагу приділити трансформуванню відносини з мусульманським світом, де замість продовження конфлікту між цими акторами мало б бути закладено певне співробітництво; і, нарешті, зробити усе, аби прискорити рух до режиму нерозповсюдження ядерної зброї та зброї масового знищення, тобто дійти фактичного ядерного роззброєння. Обрання Обама стало важливим етапом в американській історії, але зважаючи фінансовий крах, який стався з США, він перетворив вихід з цієї економічної кризи в пріоритетну задачу для себе, як у внутрішній, так і зовнішній політиці, що дещо обмежило його вибір в обох сферах [2, с. 167].

Також слід зазначити, що адміністрація Обама визначала і мала за ціль змінити те, що вважала за помилки, які були допущені при перебуванні у влади адміністрацій Буша аби таким чином перебалансувати довгострокові пріоритети Вашингтона, щоб у них була можливість успішно вийти за межі сучасних воєн та більш зосередити їх увагу та ресурси на ширшому колі держав та викликів, які стоять перед ними. Президент дозволив лише мінімальне і доречне військове втручання Сполучених Штатів у наступні роки. Від Сирії до України, від Ємену до Ірану було зроблене все, аби уникнути скоєння повторення помилок минулого. Інструментами національної безпеки 44-го президента стали дипломатичні методи, такі як санкції та ведення переговорів. Обама свідомо вибрав такий підхід, аби зовнішню політику держави спрямувати більше на зменшення американського тиску. Але, не зважаючи на це, адміністрація Обама все-таки не змогла повністю відмовитись від традиційної стратегії Америки [5, с. 71].

Отже, підбиваючи підсумки першого розділу, можна чітко визначити, що ще перед вступом на посаду президента Обама, він чітко розумів, які цілі мають стояти перед Сполученими Штатами аби відновити їх авторитет на міжнародній арені та «виправити» помилки минулого керівництва. Хоча й риси, які уже є, по суті, традиційними для Штатів, все ще залишались і у цій зовнішньополітичній стратегії, проте не слід заперечувати, що Обама обрав для себе свій власний шлях ведення політики за кордон. Зважаючи на те, як справи йшли в середині держави, незначних успіхів і результатів, деякі важливі зміни усе таки відбувся. При розробці власної стратегії він врахував специфіку та особливості сучасної міжнародної системи та ті тригерні точки, яким варто було приділити особливу увагу. Якщо конкретно виділити ці точки та традиційні риси, то це буде: відновити лідерство США на міжнародній арені; забезпечення власної національної безпеки; поліпшення відносин між Штатами та мусульманським світом; урахування посилення і розвиток такого актора міжнародної арени, як Китай; продовження боротьби з міжнародним тероризмом; урегулювання конфліктів за допомогою більш дипломатичних методів, в особливості Ізраїльсько-палестинського конфлікту; відновлення діалогу стосовно незастосування ядерної зброї, зброї масового знищення та роззброєння в цілому.

РОЗДІЛ 2. ПОЗИЦІЯ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ОБАМИ СТОСОВНО АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Не зважаючи на те, які і яка кількість спроб було докладено попередньо аби припинити один із найдовших конфліктів на Близькому Сході, трохи «застарілий» арабо-ізраїльський конфлікт досі триває, і проблеми, які були породжені цими арабо-ізраїльськими війнами (невизначеність кордонів, проблема з біженцями, ізраїльські поселення на окупованих територіях, статус Єрусалиму), як і раніше, залишаються не вирішеними. В результаті краху посередницьких спроб Вашингтона в процесі мирного врегулювання між двома сторонами конфлікту, він опинився в глухому куті. Проте, не зважаючи на це, після приходу Обама до влади з'явилась деяка надія на те, що його нове бачення зовнішньої політики Штатів зможе допомогти просунутись до укладення миру між ворогуючими сторонами [4, с. 122].

Барак Обама, певно, більш аніж усіх кандидатів, які прагнули зайняти керівну позицію в Білому Домі, знав про складну і затяжну історію арабо-ізраїльського конфлікту та у яке тяжке становище потрапили палестинці. Саме унікальне дитинство та походження Обама дало йому немалий досвід життя за межами Сполучених Штатів, і протягом багатьох років він знаходився оточений компанією найрізноманітніших людей, які належали до різних релігійних та національних груп. Також, ще будучи студентом, Обама вивчав історію і суть арабо-ізраїльський конфлікту і аргументував залучення палестинців безпосередньо до мирного процесу. Отже, після обрання Обама на пост президента та його контактів з арабським світом, про що свідчила його надзвичайно добре сприйнята каїрська промова, палестинці та їхні прихильники виявляли до цієї події оптимістичний настрій [47, с. 897].

Якщо порівняти стратегію попередньої адміністрації, керованою Дж. Бушем-мол., то стає доволі зрозуміло, що президент Обама обрав для

Сполучених Штатів більш реалістичну позицію щодо Ізраїлю та вимагав більш жорсткого і чіткого дотримання їх нацією політики, яка була передбачена Вашингтоном. Про це свідчить його мандат у травні 2009 року про те, що ізраїльський прем'єр-міністр Бін'ямін Нетаньяху мав зупинити усі будівництва ізраїльських поселень у районах, що знаходяться під контролем Палестини. На жаль, для успіху Обама зовнішня політика, яка проводилась Сполученими Штатами по відношенню до Ізраїлі, відрізнялась не лише добрими намірами, але міжнародними конфузами: кількість ізраїльських поселень збільшилась, Сектор Газа був повторно атакований, помірковані палестинці уникали політичних дискусій, Хамас став набагато жорсткішим і вирішення, яке б влаштовувало обидві держави відстоюване президентом Джорджем Бушем, стало надзвичайно маловірогідним. Фактором, який також сповільнив мирний процес, є те, що Ізраїль відмовився заморожувати будівництво своїх населених пунктів, і в кінці 2010 року Обама вимушений був відмовитися від цієї своєї вимоги. [47, с. 180-181]

Виступ Обама в Каїрі 4 червня 2009 р. розглядався як для країн Близького Сходу, так і для міжнародної спільноти, як деякий новий початок відносин США з мусульманським світом. В усьому регіоні Близького Сходу надії на політику нового президента Сполучених Штатів стосовно цього регіону були досить великими. Багато в чому Обама хотів приділити значну увагу тому самому переломному моменту у відносинах між США та Близьким Сходом: він виступав за відновлення довіри між Сполученими Штатами та мусульманськими державами, в водночас намагаючись перетворити образ США на Близькому Сході на образ більш серйозного та чесного посередника миру та демократії.

Як наслідок, його доволі незвичне рішення взятися за ізраїльсько-арабський мирний процес на початку свого терміну, активно та наполегливо прагнучи до досягнення міцного, стабільного миру між Ізраїлем та арабами, а

також між Ізраїлем та сусідніми для нього державами було б на зразок деякої перевірки для його нової стратегії відносин Вашингтону з Близьким Сходом. Але слід також зазначити, що Обама використав цю промову аби більше підкріпити ті стратегічні зміни, які були здійснені ще за попередньої адміністрації. Хоча й адміністрація Буша-мол. не надавала такого ж пріоритету арабо-ізраїльському конфлікту до процесу, початого в Аннаполісі (мирна конференція, яка проводилась у 2007 році й була направлена на відновлення ізраїльсько-палестинський мирний процес та реалізувати план Дорожня карта до миру), минулого року, Кондолізі Райс, яка перебувала на посаді державного секретаря на той час підтвердила, що вирішення арабо-ізраїльського конфлікту відповідає тим стратегічним інтересам, які ставить перед собою адміністрації США. Вашингтон протягом десятиліть були доволі важливим гравцем у Близькосхідному регіоні, переслідуючи там три основні цілі: енергетичну безпеку, безпеку Ізраїлю та регіональну стабільність. Арабо-ізраїльський конфлікт для стратегічних інтересів США розглядався як один із першочерговий, оскільки успіх у досягненні миру між арабами та ізраїльтянами, здавалося, міг стати ключовим моментом для продовження прогресу вирішення інших нагальних викликів для США, які стосувались Афганістану, складної ситуації, яка склалась з Іраном та, справді, більше широких питання, такі як, наприклад, необхідність проведення політичних реформ у регіоні [26, с. 49].

У випадку арабо-ізраїльського конфлікту, адміністрація Обама за два терміни перебування при владі у Сполучених Штатах доклала немало зусиль стосовно вирішення арабо-ізраїльського конфлікту, хоча це не мало значного успіху. Основна частина проблеми полягала саме в суперечці між США та Ізраїлем щодо будівництва єврейських поселень у Східному Єрусалимі та на Західному березі. На відміну від свого попередника, Джорджа Буша-мол., який вказав у листі до тодішнього прем'єр-міністра Ізраїлю Арієля Шарона у квітні 2004 р., про визнання права Ізраїлю побудову блоків поселень, в тому числі

тих, хто знаходився у Східному Єрусалимі, Обама докладав не мало сил аби не допустити будівництва будь-якого єврейського житла ні у Східному Єрусалимі, ні на Західному березі. Значним погіршення цієї ситуації для такої перспективи укладення арабо-ізраїльського миру стала відмова палестинського лідера Махмуда Аббаса розпочати ведення переговорів з Нетаньяху, поки Ізраїль не зупинить житлове будівництво в поселеннях або до визнання Ізраїлю, як єврейської держави. Однак Нетаньяху зумів піти на дві поступки аби посприяти просуненню мирного процесу. По-перше, у 2010 році він погодився на впровадження 10-місячного мораторію по будівництву поселень - за винятком Східного Єрусалиму - і також він заявив, що проте, що підтримує просування пошуку виходу з ізраїльсько-палестинського конфлікту двома державами. Поки зусилля Нетаньяху справді призвели до деяких зрушень по відновлення переговорів між ним та Аббасом, ці переговори не розпочались аж до десятого місяця вищезазначеного мораторію і тривали всього лише три тижні. Проте Нетаньяху, не зважаючи на досить сильний внутрішній тиск з боку сил населення, відмовився продовжувати цей мораторій. Подальше ускладнення мирних зусиль США стали занадто часті зміни пріоритетів переговорів Вашингтону під час просування своїх посередницьких зусиль [20, с. 149].

Як і передбачалося, палестинці не мали намірів продовжувати будь-які переговори, поки не буде відновлено заморожування побудови поселень. Обама і держсекретар Хіларі Клінтон доклали багато зусиль аби спробувати відновити ці переговори проте, на жаль, їм цього зробити не вдалося. В той самий час "Хамас" і "Хезболла" почали погрожували, що вони можуть відновити жорстокі напади на Ізраїль. Попри те, що колишній спеціальний представник Штатів на Близькому Сході, Джордж Джон Мітчелл, і пізніше Джон Керрі, колишній Держсекретар, продовжували працювати й робити усе для продовження мирного процесу та укладення мирного договору, схоже, що ще за часи свого першого терміну перебування на посаді президента, адміністрація Обама прийшла до висновку, що витратити значну кількість

політичного капіталу на реалізацію такого значущого рішення з двома державами було досить марним. Навряд чи ці спроби дійсно мали змогу досягти успіху, тому він спрямував більшу частину своїх сил на просування внутрішніх програм, які, на його думку, мали більше шансів на успіх [40, с. 869].

З точки зору палестинців, такий значний тиск на Ізраїль з метою заморожування побудови поселень можна було розглядати як певний інструмент американської адміністрації для повернення довіри як Аббаса, так і такої організації, як Ліги Арабських держав. Хоча й адміністрація Буша задала певного тону переговорам майже синхронно з ізраїльською стороною, вимагаючи припинення будь-яких терактів від палестинців, як одну із передумов для початку проведення прямих переговорів, адміністрація Обама вирішила змінити це формулювання. Погоджуючись з думкою Аббаса, Обама наполягав на тому, що ніякі прямі переговори не будуть розпочаті до того, поки ізраїльська сторона не припинить будівництво поселень. Протягом 2009 року Аббас публічно мовчав, очікуючи, що США виконають свою обіцянку, водночас як США допомагали Шарм-ель-Шейху у зборі коштів на відбудову сектору Газа після війни, підтримували Салама Файяда, прем'єра-міністра Палестинської національної адміністрації, в покращенні інфраструктури та сприянні економічному розвитку на Західному березі та направляли Мітчелла до арабських сусідів аби сприяти лобіювання на підтримку мирного підходу Обама. 3 березня 2010 року Ліга Арабських держав схвалила переговори про сусідство протягом чотирьох місяців за умови, що вони не будуть продовжуватися далі, якщо не буде узгоджено конкретне розмежування кордону [26, с. 50].

Критики вважають, що головною помилкою у цьому підході була доволі нереалістична вимога повністю зупинити будівництво ізраїльських поселень на окупованих ними територіях. Вони стверджують що, вимагаючи виконання цієї

умови, Обама фактично усунув палестинського президента Махмуда Аббаса від переговорів (оскільки, очевидно, що від нього не можна було очікувати, що він так легко зможе погодиться на щось менше, ніж те, що зажадав від ізраїльтян сам президент Сполучених Штатів). Не досягнувши цих поставлених цілей в регіоні, Обама тим самим підірвав їх довіру до Вашингтону як посередника у врегулюванні конфлікту. Вимога Барака Обама, яку він висунув Ізраїлю, була доволі логічною: обмеження нових поселень, які будувались, мало б поліпшити ситуацію при проведенні переговорів і зменшити ту сильну недовіру палестинців до намірів, які мали ізраїльтяни. Під наглядом Буша палестинська адміністрація мала змогу домогтись певних успіхів в боротьбі з тероризмом зі сторони Палестини, тому це було очікувано, що після досягнення цього прогресу, Ізраїль, в свою чергу, виконає свою сторону цих взаємних зобов'язань і обмежить активність побудови єврейських поселенців. Більш того, спогади про те, як ізраїльський прем'єр-міністр Бін'ямін Нетаньяху скористався наявною лазівкою в цих домовленостях, допустивши «природного розростання» цих самих поселень при президенті Клінтоні, ще більше збільшило рішучість старших радників Обама, які підтримали президента в його бажанні домагатися повного заморожування будівництва нових поселень. Але коли Обама дав Джорджу Мітчеллу зелене світло на те, аби почати домовлятися про щось менш значне, ніж повне і цілковите замороження будівництва на окупованих землях, президент не скорегував декларовані раніше цілі. Через це виникла деяка розбіжність між публічними вимогами, які висувала адміністрація та її фактичними досягненнями, які їй вдалось домогтись. Та ж проблема сталась і з промовою президента, в якій він заявив, що палестинська держава на сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2011 р. повинна буде приєднатися до ООН - пізніше адміністрація спростувала ці висловлювання. В результаті цієї промови, відносини з Ізраїлем значно зіпсувалися, а введення усього лиш тимчасового мораторію на ці нові єврейські поселення значно розчарувало настрої арабів [2, с. 173].

Після перемоги адміністрації Барака Обами на других виборах на посаду президента було прийнято ретельно переглянути їх стратегію та відношення до переговорів між Ізраїлем та палестинцями, а також залученість Сполучених Штатів у цьому процесі [4 с.102].

У 2013 році новий державний секретар Джон Керрі намагався знову відродити мирний процес, і Мартін Індик, колишній посол США в Ізраїлі, був призначений спеціальним посланником для керівництва цими переговорами. З цілю забезпечення врегулювання у 2014 році були встановлені нові чіткі часові рамки. Під час ведення цих переговорів Керрі десятки разів зустрічався як, з палестинськими, так і ізраїльськими лідерами, але, не зважаючи на це, знову, реального прогресу так не було досягнуто. Після того, як Ізраїль прийняв рішення погодити плани створення понад тисячі будинків-поселенців у січні 2014 року, проведення переговорів були остаточно приречені. Отже, кінцевий термін у квітні 2014 року ставав все ближчим, проте переговори закінчувались без укладення будь-яких домовленостей. Очевидно роздратований Індик заявив, що члени коаліційного уряду Нетаньяху підбивав свого прем'єр-міністра до переговорів. Деякі висловлювали побоювання, що існує можливість того, що Ізраїль може стати державою апартеїду. Папа Франциск навіть вступив, визнавши державу Палестина і запросивши як ізраїльтян, так і палестинців на молитовний саміт. Як і передбачалося, обидві сторони звинуватили одне одного в створенні перешкод, які призвели до недосягнення остаточної домовленості. Після оголошення нового уряду Палестинської єдності та ХАМАС у червні 2014 року навіть самі переговори щодо відновлення переговорів закінчились.

Восени 2014 року Аббас прийняв рішення подати Керрі нові пропозиції із закликом провести прямі переговори протягом дев'яти місяців, впровадити трирічний план заморожування поселень. Йорданія також представила свій план Раді Безпеки ООН, у якому передбачалось заморожування поселень та

звільнення усіх полонених. Ізраїль, який був відштовхнутий формуванням уряду Палестинської єдності, безрезультатно прагнув раз і назавжди знищити ХАМАС у кривавій війні Ізраїля з Сектором Газа в червні 2014 року. Хоча й війні не вдалося знищити цей рух, вона призвела до подальших руйнувань у й так уже спустошеному секторі Газа, спричиняючи тільки збільшення смертей та руйнувань. Плани подальших захоплень землі на Західному березі, а також провокаційні вторгнення в Харам-аль-Шариф (Храмова гора), тільки підсилювали підозри та взаємні звинувачення. Підтримка Нетаньяху рішень, які стосувались двох держав була в кращому випадку пасивною, тоді як його головні союзники ультраправого політичного спектра затято виступали проти передачі будь-якої території Західного берега або, як це називалося серед прихильників Іраклії, Джудки та Самарії. Розбіжності між ХАМАС та ООП за часів Аббаса ще більше послабили сили палестинців та їх здатність дійти до певних домовленостей про дієвий довготривалий компроміс [40, с. 899].

Протягом двох останніх десятиліть Сполучені Штати та їх дипломатія виконувала роль основного посередника у врегулюванні палестино-ізраїльського конфлікту. В результаті цієї дипломатії, процес врегулювання цього близькосхідного конфлікту зайшов в глухий кут. Остаточний провал зусиль адміністрації Б. Обама на палестино-ізраїльському векторі підготував хорошу основу для застосування Ізраїлем практик колективного покарання палестинців, конфіскації земель і знесення їхніх будинків, переміщення цивільного населення, а також обмеження інших свобод. Одночасно здійснюється блокада окупованих територій, розширюється будівництво ізраїльських поселень, зводиться розділова стіна. З огляду на сучасні труднощі у врегулюванні застарілого конфлікту, доречно було б знову підняти питання про скликання міжнародної конференції стосовно Близького Сходу [4, с.109].

У 2015 р. відносини США та Ізраїлю значно загострились через те, що Нетаньяху виступив проти створення Палестинської держави. У зв'язку з цим

Білий дім навіть заявив про можливий перегляд американської політики захисту Ізраїлю до залучення міжнародного тиску від ООН. У тому ж році держсекретар Дж. Керрі кілька разів зустрічався з М. Аббасом і Б. Нетаньяху з метою відновити мирний процес, але цього не сталося. Навіть зважаючи на зусиллях, які докладались зі сторони американського уряду, ізраїльські переговори продовжували провалюватися через неготовність сторін до досягнення компромісу. М. Аббас не користувався значним політичним авторитетом серед палестинців, а Б. Нетаньяху, в свою чергу мав репутацію непримиренного «яструба». Більш того, на його думку, політика Ірану, яку вони проводили на Близькому Сході становила для Держави Ізраїль набагато більшу загрозу, ніж неврегульованість палестинської проблеми.

У результаті, ведучи мову про діяльність адміністрації Б. Обама щодо врегулювання палестино-ізраїльських відносин, слід зазначити, що, по суті, ніяких значних та істотних результатів на цьому шляху домогтися не вдалося: мирної угоди так і не вдалось укласти і Палестинська держава так і не було створено. Правда, палестино-американська допомога палестинцям консолідувала позиції адміністрації М.Аббаса на Західному березі, значно зміцнила збройні сили Палестинської Національної Адміністрації в протистоянні з ХАМАС, сприяла встановленню закону і подальшого розвитку порядку на палестинських територіях палестинської державності [10, с. 122].

Отже, підбиваючи підсумки другого розділу, можна чітко визначити, що не зважаючи на те, що при адміністрації Обама питанню посередництва у ізраїльсько-палестинського конфлікту приділялось набагато більше уваги, ніж при адміністрації, яка була до Обама, значного прогресу у заключенні мирного договору між сторонами так і не було досягнуто. Не беручи до уваги те, які зусилля були докладені зі сторони США, як посередника, вимоги, які висував Обама у сторону Ізраїлю не могли б спокійно бути прийняті керівництвом цієї держави. Це була одна з причин, яка не дала змогу сторонам дійти певного компромісу і відновити мирний процес. Зважаючи, яким затяжним є

ізраїльсько-палестинського конфлікту та те, яким заплутаним він є, досягнення рішення, яке б повністю влаштувало обидві сторони являє собою не просту задачу для вирішення. Попри те, що результати політики Обама стосовно цього конфлікту не були такими вже й значними, можна вважати, що це задало напрямок і певний ґрунт для того, що продовжити мирний процес між сторонами та з врахуванням допущених помилок, наступній адміністрації вдасться досягнути більш значних зрушень у примирені двох сторін конфлікту. Як можна побачити, до згоди сторони так і не дійшли, зважаючи на те, що вимоги Обама були занадто великими для того, аби вони були прийняті зі сторони Ізраїлю, а без виконання цих вимог араби не бажали розпочинати переговори. Це було обґрунтовано, враховуючи те, що ще за адміністрацій Буша-молод. вимоги, які були висунуті до арабської сторони конфлікту.

РОЗДІЛ 3. США І ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНОМУ ТЕРОРИЗМУ

Протягом двадцять першого століття США намагалися збалансувати свої традиційні інтереси національної безпеки, водночас прагнучи сприяти довгостроковій трансформації такого регіону, як Близького Сходу та Північної Африки (MENA) в демократичний, який стоїть, базується і підтримує ліберальні цінності. З терористичними атаками 11 вересня 2001 року, які стали цими самими каталізаторами змін у політиці, Сполученні Штати не мали вибору, окрім як відійти від своєї політики двадцятого століття щодо дотримання регіонального статус-кво та інстинктивного захисту від політичних змін. Однак, Штати не змогли повністю відмовитись від своєї залежності від автократичних режимів, з якими вони співпрацюють задля більш безпосередніх інтересів стосовно національної безпеки, таких як боротьба з тероризмом, боротьба з розповсюдженням джерел вільного потоку енергії на світовий ринок. Можна вважати, що сприяння і поширення демократії у країнах Близького Сходу та Північної Африки стало, скоріш, додатковим за задумом і характеризується своєю поетапністю та частотою - тому зовнішня політика США у країнах Близького Сходу і Північної Африки характеризується більш обережним характером співпраці й еволюційною позицією, а не певною підтримкою революційних змін у владі країн цих регіонів [15, с. 5-6].

Після його обрання на пост президента, Обама заявив про найважливіші зовнішньополітичні цілі у своєму інавгураційному виступі в січні 2009 року., вказуючи на такі цілі, як зосередження на війні в Афганістані, покращення іміджу Сполучених Штатів за кордоном, відновлення глобальних союзів, перезавантаження відносин з Росією та заохочення китайської співпраці. Він також відкинув те, що він назвав "помилковим вибором" між безпекою та ідеалами, нагадуючи американцям, що батьки-засновники розробили проєкт конституції, щоб "забезпечити верховенство закону та права людини". Незабаром після інавгурації в січні 2009 року Обама підписав три виконавчі

розпорядження, які розкривали напрямок, який він мав намір у керуванні стратегією по боротьбі з терором. Перше розпорядження було розроблено, щоб закрити тюрму при GITMO (Guantanamo Bay detention camp) протягом одного року; але як буде пізніше видно, в'язниця все ще залишиться робочою, і питання про затримання по причині тероризму продовжить турбувати адміністрацію Обама й за другий термін його президента. Друге, виконавче розпорядження 13491, забороняло застосовувати катування або інші сумнівні тактики при висловленні підозр у тероризмі, вимагаючи, щоб усі допити дотримувались Польового армійського посібника. Третій розпорядчий наказ, який Обама підписав 22 січня 2009 р., це створення міжвідомчої робочої групи для перегляду політики утримання. Хоча ці розпорядження, здавалося, означали значну різницю у політиці боротьби з тероризмом, яка була розроблена другою адміністрацією Буша, на практиці, адміністрація Обама все-таки збереже певну риси з тієї стратегії. Проте, не зважаючи на це, зовнішньополітична стратегія адміністрації Обама не може піддаватись прямолінійній категоризації, на відміну від підходу попередньої адміністрації "йди сам". Один автор описав це так: "Коли Обама стикається з прямою загрозою безпеці Америки, він показує, що готовий діяти в односторонньому порядку - цілеспрямовано, вхід і вихід ", щоб уникнути будь-яких наземних воєн та окупацій (Sanger, 2012) [38, с.160].

Варто зазначити, що проводячи боротьбу з терором Обама проявив доволі серйозну твердість, позбувшись від наївних ілюзій, що сила його особистої чарівності або передбачення здатна розв'язувати такі питання, як питання війни та миру. Однак стабільність в таких державах, як Ірак зазвичай висить на волосині, і було доволі незрозуміло, чи вдасться президенту одночасно домогтися двох цілей - вийти зі стану війни й при цьому не залишити позаду небезпечний хаос [2, с. 176].

На жаль, ця витонченість та обачність у розробці політики не мала змоги бути втілена у тому темпі, який їй би знадобився, зважаючи на те, з якою швидкістю набули розвитку події у регіоні, у якому з 2011 року спостерігався безпрецедентний спалах популярних національних рухів, що вимагали не тільки кращих економічних можливостей, але й більшої свободи, різкого повалення самодержавних режимів, завершення громадянських війн, появи та відродження терористичних організацій та контрреволюції. Мало того, прагматичний підхід адміністрації Обама щодо прийняття політики, яка відповідає часу розгортання подій, а не якійсь конкретній грандіозній стратегії, дає чітке враження, що США справляються зі своїм спадним впливом у цьому регіоні або, принаймні, приймають і розуміють важливість цієї ролі "самодостатньої" наддержави [15, с. 10].

Стає доволі очевидно, що саме напади 9/11 зробили боротьбу з радикальними джихадистами одним із головних пріоритетів для американської політики. Особливості проведення політики Вашингтоном на Близькому Сході також вийшли на перший план, пропонуючи можливість розгортання впливу американської влади за кордоном. Оскільки така міжнародна терористична організація як «Аль-Каїда» була частиною ідеологічного руху, коріння якого простягались з економічної, соціальної та політичної дисфункції на Близькому Сході, можна стверджувати, що загроза джихадизму збережеться, доки в цьому регіоні не буде успішно проведено лібералізацію та модернізацію. Атаки 11 вересня мали психологічний вплив, зародили страх і деяке бажання помсти, значно послабили внутрішні перешкоди для розгортання американської влади і призвели не просто до посилення антитерористичних настроїв в країні, але й до масштабної кампанії, яка була спрямована на досягнення загальної безпеки шляхом кардинального трансформування світу. Адміністрація Дж. Буша в якості своєї наступної цілі вибрала Ірак, і вторгнення до нього проходило доволі безперешкодно, але потім їм довелося зіткнутись з деякими проблемами тому, що вони не продумали моменти, які стосувались того, що буде

відбуватись у державі у постсаддамську епоху. Останні місяці перебування Буша-молод. на пості президента призвели до фінансового колапсу держави, який врешті-решт направив національну та глобальну економіку на різкий спад. Буш-молод. заповідав своєму наступнику розділену країну, економічну катастрофу, так ще й дві війни [6, с. 123].

Зважаючи на традицію стратегії Сполучених Штатів стосовно поширення демократії в недемократичних країнах, спроба демократизації Іраку після 11 вересня може бути визначена, як деяка наступальна ліберальна стратегія, направлена на знищення тероризму та зброї масового знищення (ЗМЗ) в арабських країнах з авторитарними режимами, починаючи з Іраку як потенційної успішної "моделі" для "мирної демократії". "Аргументація полягала в тому, що саме неліберальний характер цих арабських режимів нібито породжував широкомасштабний тероризм - через відсутність ненасильницьких «продуктів» для вираження політичних скарг народу - тема, яку можна знову ж побачити з настанням арабської весни у 2011 році [50, с. 150].

На відміну від своїх попередників в адміністраціях Рейгана, Клінтона та обох адміністрацій Буша, президент Обама не мав такої ж однакової свободи й маневрування стосовно свого бачення стратегій боротьби з тероризмом. Натомість на порядку денному Обама залишилася дилема, як знайти вирішення проблем, які пов'язані з різними наслідками, які залишила по собі друга адміністрації Буша та її війна з терором, на додачу до світової економічної кризи 2008 року.

У січні 2009 року президентові Обамі було запропоновано три варіанти, пов'язані з розв'язання таких проблем, як війна чи злочини міжнародного тероризму. Перший повинен був оголосити, що війна з терором, яку оголосив президент Буш, закінчилася; це, по суті, означало б, що США підтримували військову парадигму проти "Аль-Каїди" з 11 вересня, але одночасно б

демонструвало, що адміністрація Обама прийняла рішення, що більше вони не збирались йти цим шляхом. Другий варіант полягав в тому, що США мали б відмовитись від війни з терором та насильницькому протистоянні всім типам незаконній діяльності (включаючи посилені методи допиту тощо), які мали місце протягом попередніх вісім років перебування Буша-молод. на пості президента; слід зазначити, що він також визнав би парадигму війни другої адміністрації Буша. Останнім варіантом було перейти до гібридного способу боротьби з тероризмом, який був доволі оптимальним ще в епоху Буша-молод., але в у той же час усунув деякі найбільш кричущі та суперечливі аспекти його політики [39, с. 4].

Адміністрація Б. Обама значно змінила зовнішньополітичний напрямок держави і зовнішньополітичну риторику Сполучених Штатів, відкинувши на задній план войовничий характер ведення політики неоконсерваторів і більше приділивши увагу співробітництву та дотримання і врахування міжнародного права. Слід зазначити, все-таки, що все ще одним з центральних положень для них, як і раніше, залишалось просування демократії, що слугувало як деяка загальна рамка для легітимації певних дій, які стосувались, як дій по забезпеченню економічних інтересів, так і воєнних.

Зміни офіційної оцінки пріоритетів за часів Обама в області протидії терористичної загрози можна прослідкувати спираючись на постійні виступи відповідальних за цей момент чиновників, так і щорічних доповідей стосовно тероризму в окремих країнах, які кожного квітня представлялись Державним департаментом у Конгресі. У період першої адміністрації Б. Обама проблематика тероризму була в основному пов'язана саме із завершенням операції в Афганістані (що було на той момент, одним з основних пріоритетів для Білого Дому), а також загрозою поширення терористичної організації Аль-Каїди в країнах Близького Сходу і Африки. Так, виступаючи в грудні 2009 р., Д. Бенджамін, директор відділу координації боротьби з тероризмом

Державного департаменту, основну увагу звертав на те, що варто зайнятись виправленням помилок контртерористичної політики, які були допущені попередньою адміністрацією (малось на увазі, саме ті методи протидії тероризму, які попередньо застосовувались, такі як, наприклад, тортури, які ставили під питання цінності американської демократії). В принципі, якщо брати до уваги щорічні доповіді, протягом 2009-2013 рр. ключовою терористичною загрозою зазначалась саме Аль-Каїда, з 2014 р. – терористична організація ІДІЛ. Однак поступово центр ваги почав зміщуватись з Афганістану на користь Близького Сходу та Східної Африки, що вказує на те, що контртерористична стратегія Сполучених Штатів пов'язана з політикою саме стосовно держав в цих регіонах світу [7 с. 181-182].

Якщо задіти таку проблему, як Афганістану при режимі талібів і чому фокус США на той момент був більше направлений на цей напрямок зовнішньої політики, то початкове співвідношення у формулі «Антитерор - геополітика» в підході США було і залишається на користь антитерору. Вирішення ж цього завдання у вигляді зміни режиму талібів саме по собі неминуче привело до істотних геополітичних змін в регіоні. На наш погляд, поширена серед деяких російських політологів точка зору, що операція в Афганістані розпочата Сполученими Штатами з метою забезпечити умови і плацдарм для поширення своєї експансії і впливу на регіон Центральної Азії (ЦА), а також в Пакистані, оточити Іран і т.д., не відповідає реальному положенню речей [13, с. 1].

Повертаючись до стратегії, яку обрав для себе Обама для боротьби з тероризмом, свідченням обрання нового напрямку стало те, що у серпні 2009 року, радник Б. Обама з питань національної безпеки Джон Бреннан виклав плани адміністрації щодо третього шляху, який обговорювався нами раніше. Згідно з цим планом, адміністрація Обама мала б почати використовувати "принципово новий та більш ефективний підхід" для розв'язання проблеми з

міжнародним тероризмом, замість того, аби стати на шлях використання або правозастосовчої парадигми, або війни з тероризмом. Модель, яка була запропонована адміністрацією Обама, мала б розглядати тероризм не як війну або вид злочинності, а натомість використовувати елементи як кримінально-правової системи штату, так і обмеженого використання спеціальних військових сил в залежності від складності і специфіки деяких конкретних випадів. Бреннан, який став директором Центрального розвідувального управління, детально розповів про плани адміністрації у виступі 2009 року в Центрі стратегічних та міжнародних досліджень та пояснив п'ять ключових елементів, які й входили до їх бачення стратегії боротьби з тероризмом. Першим ключовим елементом обраного Обамою шляху було виокремлення боротьби з міжнародними терористами лише як одну частину американської зовнішньої політики, як це було зроблено ще до вступу адміністрацією Буша-молод. до влади, де, за словами Бреннана, політика боротьби з тероризмом не визначала "всю національну безпеку та зовнішню політику" Сполучених Штатів. Другим елементом нової моделі боротьби з тероризмом передбачало більш точне визначення цієї проблеми; З тих пір президент не мав би описувати США як ту державу, як втягується у війну з тероризмом, а термін "глобальна війна" мав би не використовуватись, щоб уникнути поширення думок стосовно іміджу Аль-Каїди як певного світового утворення, яке здатне буде поводитися як суверенна нація. Третім ключовим елементом підходу Обама була готовність боротися з "умовами, які сприятимуть насильницькому екстремізму", оскільки, згідно з тим, що сказав Бреннан, саме нездатність позбутись цих умов призвела до того, що США можуть продовжити стикатися зі збільшенням новобранців. Четвертою частиною нового підходу адміністрації Обама було визнання того, що розв'язання цієї проблеми "в кінцевому підсумку не являє собою військовою операцією, а саме політична, економічна та соціальна кампанії, направлена на забезпечення основних потреб та скарг простих людей". Якби США могли це зробити, вони б відокремили екстремістів

від людей, яким вони начебто служать. Останнім, п'ятим елементом нового підходу Обама до боротьби з тероризмом повинна була стати інтеграція будь-якого типу американської сили, аби мати змогу сконцентруватися на "основних причинах та умовах, що обумовлюють стільки національних загроз безпеці". Як ми бачимо, амбіційний підхід Обама повинен був бути доволі багатовимірним, але до 2014 року було очевидно, що ця програма боротьби з тероризмом була «засипана» фактом завершення війни, рішеннями і структурами, що залишилися від війни Буша з терором [39, с. 7-8].

Вважається, що саме Бреннан ініціював перегляд політики і стратегії Сполучених Штатів до ісламського світу, і за його підтримки радикальні мусульманські організації отримали доступ до американської адміністрації. Останні чотири роки Бреннан працював радником Б. Обама з питань боротьби з тероризмом, він мав репутацію, блискучого аналітика з проблем, які стосувались державної безпеки, одного з головних апологетів практики застосування в антитерористичних операціях «дронів», безпілотних засобів нападу, і він же й вважається одним із організаторів спецоперації зі знищення Бен Ладена [8, с. 7].

Слід підкреслити той факт, що як і було сказано попередньо, президент дозволив лише мінімальне, нагально необхідне військове втручання у наступні роки. Для президента Б. Обама інструментами забезпечення національної безпеки стали санкції та проведення переговорів. Обама свідомо вибрав «зовнішню політику, спрямовану на зменшення американського тиску». Обама все-таки зміг внести дійсно істотні зміни в політичний курс Вашингтону і визначив межі антитерористичних заходів в одних регіонах, фактично розширюючи їх в інших, зокрема, у Пакистані і Ємені, які, по суті, взяли на себе цей удар від американців. Зрештою, його стратегія у боротьбі з тероризмом виявилася гібридною, й містила в собі методи такі, як «відкат» і «стримування», як і такі «примирення» й «скорочення витрат». Головним

успіхом президента Обами в сфері боротьби з тероризмом можна вважати вторгнення американців на секретну базу Усами бен Ладена в травні 2011 р. Згодом Білий дім мав змогу скоритись цим досягненням аби виправдати власний курс стратегічного скорочення Сполучених Штатів, особливо, якщо брати до уваги Афганістан, прикриваючись це тим, що терористична організація «Аль-Каїда» тримається з останніх сил. Іншими словами, можна зрозуміти, що такі всеосяжні зусилля президента були скоріш прагненням до скорочення успадкованих ним воєн, включаючи й війну з тероризмом. Уже при переобранні в 2012 р., Обама заявив, що «Аль-Каїда» стоїть на шляху до повної поразки». Основний аргумент президента, полягав у тому, що хоча «місцеві ополченці й екстремісти» можуть атакувати «легкі мішені», але «ядро «Аль-Каїди» є оболонкою» цієї проблеми. Це значно знижувало ступінь небезпеки [6, с.124-125].

У 2012-2013 рр. проблематика тероризму у зовнішньополітичній стратегії відходила на другий план, будучи пов'язаною завершенням операції в Афганістані, з тим, що в Сирії розпочалася громадянська війна, а також підвищенням активності ісламських угруповань в Африці. Причому, слід зазначити, що в обох останніх випадках американці вважали, що краще було б спиратися у вирішенні проблеми більше на європейців, а також на місцевих союзників (на Близькому Сході такими залишалися монархії Перської затоки, а в Африці ж основна увага приділялася підтримці ініціатив Африканського союзу, а також країнам, залученим в спеціальні програми США по військовому будівництву). Переломним моментом став 2014 р. коли в Сирії і Іраку несподівано зміцнило позиціонування Ісламської держави. В таких випадках була потрібна рішуча відповідь від Штатів, що призвело до ініціювання такої операції, як Операція непохитна рішучість, яка орієнтувалася на боротьбу з такою організацією, як Ісламська Держава. Разом з тим активна залученість в цій самій операцію проти Ісламської Держави на Близькому Сході в 2014-2016 рр. не припускала такого варіанту, як розгортання військ, а акцент все ще, як і

раніше, робився більш на коаліційні дії. Тим самим США зіткнулися з двома типами загроз: з одного боку, посилення Китаю і Росії втягувало Америку в «класичне» військово-політичне протистояння, а з іншого потрібно розширення методів способів ведення «гібридних» воєн проти транснаціонального противника [7, с.182].

Отже, підбиваючи підсумки третього розділу, стає очевидним те, що продумуючи стратегію для боротьби з тероризмом та забезпечення національної безпеки Сполучених Штатів, Барак Обама прийняв рішення змінити курс держави у цьому напрямку і замість того аби продовжувати вести війну з тероризмом, як це було за минулої адміністрації Дж. Буша, він прийняв рішення використовувати військову силу тільки у дійсно нагальних випадках, а усі інші питання, які стосувались проблеми боротьби з тероризмом вирішувати шляхом переговорів і дипломатії. У перший термін перебування Обама на посаді президента принесли дійсно видимі успіхи в Іраку, через які створювалось враження, ніби міжнародному тероризму було завдано непоправної шкоди, однак подальші події, які були пов'язані з «арабської весною», послаблення державних інститутів багатьох держав регіону, також показали, що насправді це було не так. Варто теж зазначити, що адміністрації Б. Обама довелося розбиратися зі спадщиною епохи Дж. Буша: зламати державні інститути Іраку виявилось набагато легшою задачею, ніж налагодити їх, що створило деякі перешкоди для них. Стратегія, яку обрала адміністрація дала свої плоди, однак це було зроблено коштом ослаблення політичного впливу американців в регіоні. Зокрема, в Іраку і Сирії відбулося посилення впливу Ірану, а сунітські країни Перської затоки проявили більшу незалежність у військовій області. Загалом, також, завдяки розвитку співпраці з даного питання з багатьма країнами Європи, Азії та Африки, а також підтримки міжнародних експертних центрів у американців з'явилась можливість утримувати контроль над глобальним антитерористичним порядком денним.

РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТА ОБАМИ СТОСОВНО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ

Розпочинаючи розгляд такого аспекту зовнішньої політики Сполучених Штатів, як розповсюдження зброї масового знищення і ядерної зброї, слід зазначити, що президент Обама протягом доволі довгого часу демонстрував власний інтерес до такої ідеї, як ядерне роззброювання. У березні 1983 р. ще будучи студентом старших курсів Колумбійського університету він написав статтю для студентського щотижневика *Sundial* під назвою «Руйнування військового менталітету». У цій статті він описав своє обурення тим, що він назвав «мілітаризмом холодної війни», наслідками військово-промислових інтересів, та навів низку доказів стосовно користі скорочення або ж ліквідації зброї. Безумовно, немає сенсу сперечатись, Обама пройшов немалий шлях з того моменту, але його схильність до підтримки заборони ядерної зброї була і залишилась особливою сферою його інтересів. При перебуванні Обами на пості президента Сполучені Штати чітко додержувалися політики ядерного нерозповсюдження, яка припускала, що, якщо Сполучені Штати беруть на себе ініціативу, ідучи на важливі поступки в галузі ядерної зброї, інша частина світу буде цьому слідувати за ними. Це доволі непогано демонструє його стратегії міжнародного «замирення» й «скорочення» витрат. Також президент оголосив, що всесвітня ліквідація ядерної зброї є одним з його пріоритетних завдань [6, с. 140-141].

З моменту вступу Барака Обами на посаду президента, він виявив значну рішучість стосовно одного зі своїх основних завдань - зменшити помітність і центральність ядерної зброї в оборонній позиції США, принаймні частково для сприяння досягненню світу, що не володіє ядерної зброї. Основоположною, але часто знехтуваною складовою цього плану (стосовно оборонної позиції США) є поступова спроба набагато більше покладатись на вдосконалене звичайного

озброєння для національної безпеки США, так і в практиці, зокрема саме шляхом захисту від балістичних ракет, передових загальноприйнятих ударних програм та складних можливостей управління, контролю та спостереження. Саме завдяки цьому, адміністрація Обама сподівалась зробити внутрішні умови більш сприятливим для подальшого скорочення ядерних озброєння США, тим самим відновлюючи поштовх до скасування ядерної зброї уже на міжнародному рівні, одночасно з цим вгамовуючи внутрішніх глобальних нульових скептиків, стурбованих послабленням безпеки США та глобальної ролі США. Для адміністрації Обама посилення ролі передових звичайних озброєнь дозволило б продовжувати скорочення ядерної зброї в США, сигналізуючи іншим ядерним державам про їх намір з часом роззброїтися. Зважаючи на це, збільшення ролі передового звичайного озброєння може здатися логічним як для збільшення можливості подальшого скорочення ядерної зброї, так і як доволі розумної реакції на нестабільні вимоги задля забезпечення безпеки США [21, с. 2].

У 2009 р. почався процес серйозних спроб Обама дипломатичними зусиллями закликати країни до прямих переговорів щодо ядерної програми Тегерана. Він направив листи верховному лідерові Ірану аятолі Алі Хаменеї й записав відеопослання іранському народу, чекаючи, що це допоможе почати процес взаємного зближення. Реакція політичних лідерів Ірану була ворожою і доволі підозрілою. У червні того ж року іранські вибори, які вважається, були сфальсифіковані, викликали широкомасштабні протести, які були придушені силовими службами. Обама, продовжуючи сподіватися на досягнення прогресу дипломатичними способами, стосовно ядерної проблеми, відреагував на ці репресії відносно спокійно. Переговори тривали протягом декількох років між Іраном і «Р5 + 1» (п'ять постійних членів Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй і Німеччина), але тоді здавалося, що вони закінчатся так без прийняття конкретних рішень. Тому Обама прийняв рішення впровадити більш рішучі заходи проти Ірану. По-перше, Сполучені Штати активізували енергетичні й

фінансові санкції проти Тегерана. Іноді вони проводились в односторонньому порядку, іноді у співробітництві з ООН та своїми союзниками. Численні односторонні санкції були додатково введені Конгресом США в обхід заперечень із сторони Білого дому. По-друге, у співробітництві з ізраїльтянами Обама підтримав таємну кампанію кіберсаботажу, «Операцію «Олімпійські ігри» (Operation Olympic Games), щоб мати змогу зруйнувати ядерну програму Ірану. Ці приховані дії почалися ще під час другого терміну Буша-молод. Операція «Олімпійські ігри» дійсно посприяла закриттю сотні іранських центрифуг на рік або два. Міжнародні санкції проти Ірану, хоча й в неповній мірі, завдали значної шкоди економіці цієї країни [6, с. 141].

У 2010 р. президент зазначив, що у Сполучених Штатах вдалось «створити торговельні мережі, підтримувані міжнародною архітектурою законів та інституцій, і американська кров була пролита на чужі землі для формування світу, в якому більше людей і націй зможуть визначити власну долю і жити з миром і гідністю, на яку вони заслуговують», зазначалось у статті Рози Дж. «What Obama gets right? Keep Calm and Carry the Liberal Order On». У ній також зазначалось, що звернувшись до Генеральної Асамблеї ООН у 2013 р. говорячи про Близький Схід, Обама заявив: «Сполучені Штати готові використовувати будь-які елементи нашої держави, включаючи навіть військову силу, для забезпечення власних основних інтересів. Ми будемо протистояти зовнішній агресії проти наших союзників та партнерів. Ми розіб'ємо терористичні мережі, які загрожують нашим народам. І, нарешті, ми не будемо терпіти розвиток або використання зброї масового знищення». Іранська ядерна угода є прикладом підходу Обама до зовнішньої політики Сполучених Штатів. Обама упродовж багатьох років наполегливо проводив розмови з Тегераном. Судячи з того, що Ісламська Республіка не збиралась і не збирається розпадатися, Обама надав холодний прийом опозиційному Зеленому руху, що виник після іранських президентських виборів 2009 р. Коли іранський уряд відкинув свої початкові зусилля на примирення, США працювали з

іншими країнами, аби мати змогу створити жорстку сітку економічних та фінансових санкцій. І коли Іран вирішив, що хоче вести переговори, Обама вклав значні зусилля та політичний капітал, намагаючись зробити ці переговори успішними. Результатом стало тверде скорочення торговельних санкцій за договором про контроль над озброєннями [5, с. 71-72].

Однією із головних проблем, яка перешкоджає Обамі впровадити режим нерозповсюдження ядерної зброї являє собою Іран. Саме тому він і спробував взаємодіяти з Іраном, проте коли всі його зусилля не принесли жодних плодів, він почав здійснювати деякий тиск на Тегеран. Прагнучи поставити заслін на шляху розповсюдження ядерної зброї, Обама хотів, щоб порушники загальних правил пожинали, за його словами, «все більш серйозні наслідки», тобто проти них повинні бути введені санкції, які можна схарактеризувати як «реальну розплату». Обама робив деякі спроби аби налагодити взаємодію Сполучених Штатів з Іраном, і це підвищило його шанси на успіх в ООН, коли вони стали домагатися широкої підтримки своїх жорсткої позиції. Навіть Китай і Росія проголосували за введення більш строгих санкцій відносно Ірану за порушення ним Договору про нерозповсюдження ядерних озброєнь [2, с. 177].

План Обама також був підкріплений свідомою спробою заспокоїти вітчизняну аудиторію, яка була вельми збентежена тим, що зменшення американської ядерної зброї може призведе до послаблення власної національної безпеки США та підірве здатність США проєктувати власну владу по всьому світу. Президент Обама публічно аргументував, що зусилля, які докладає його адміністрації щодо зменшення залежності Сполучених Штатів від ядерної зброї тісно пов'язані із зусиллями, спрямованими на те, аби "наші можливості щодо звичайних озброєнь були більш ефективним стримувальним фактором для всіх, не беручи до уваги певних екстремальних обставинах". Беручи до уваги саме цей аспект, адміністрація сподівалась переконати усіх скептиків роззброєння у тому, що саме вдосконалене озброєння може надати

можливість зробити певні зрушення - почати зміну деяких стратегічних ролей, які на даний момент виконує ядерний арсенал. Як зазначається в огляді ядерної плану 2010 року, «фундаментальні зміни в міжнародному середовищі безпеки за останні роки, включаючи зростання неперевершеного конвенціонального військового потенціалу США, значні вдосконалення протиракетної оборони ... дозволяють нам виконувати ... цілі на значно нижчих рівнях збройної сил та зі значним зменшенням залежності від ядерної зброї» [50, с. 10-11].

Стратегія Обама щодо ядерної угоди з Іраном, в основному була побудована саме на зусиллях, які були докладені ще його попередниками, які прагли створити широку міжнародну коаліцію, яка буде готова використовувати тиск жорстких економічних санкцій, аби спонукнути правлячі мулли Тегерана уповільнити власні програми збагачення ураном, тим самим затримуючи їх на шляху до досягнення спроможності розширення запасів ядерної зброї. Вашингтон ще доволі давно зрозумів, що без добросовісних зусиль США з вивчення невійськових варіантів розв'язання цієї проблеми він не міг би сподіватися на міжнародну підтримку чи сильні санкції - і можливість пізніше використання й військові дії у разі провалу дипломатичних методів. Але на відміну від своїх попередників, адміністрація Обама вважала, що дипломатія може насправді принести значних результатів, і що компромісна угода, яка буде досягнута мирним шляхом за великої міжнародної підтримки, буде одним із найкращих можливих результатів для Сполучених Штатів. Цей новий підхід, який був задуманий ще до виборів президента Ірану в червні 2009 року, зовсім не залежав від обрання більш поміркованих іранських лідерів. Команда реалістів Обама планувала розправитися з безкомпромісними силами, які на той час знаходились при владі в Ірані. Очевидний виборчий успіх відносних поміркованих осіб на тих виборах 2009 року став зовсім неочікуваною несподіванкою для Вашингтона, а широкомасштабні жорстокі репресії, які згодом використовував Тегеран, щоб утримати цих поміркованих осіб від влади, стали небажаним ускладненням для стратегії, яка була

запланована Обамою. Фахівці Обама, які займались справами, які стосувались Ірану непокоїлись, що занадто відкрита підтримка США поміркованих сил, що переживають конфлікт, значно ускладнить притягнення жорстких лідерів Ірану до столу переговорів щодо ядерних питань [42, с. 7].

У листопаді 2013 р. Іран разом з форматом P5+1 досягли угоди, відповідно до якої деякі міжнародні санкції були скасовані в обмін на тимчасове заморожування кількох компонентів ядерної програми Тегерана. Головне питання полягало в тому, чи взагалі погодиться Іран у ході подальших переговорів дотриматись рішень ООН і припинить свою ядерну програму. Обама неодноразово заявляв, що Сполучені Штати не змиряться з тим, що Іран володіє цим видом зброї, але є кілька стадій виникнення, приховування й розробки цього ядерного потенціалу, через які країни проходять, перш ніж вони почнуть випробовувати цю зброю. Теоретично, якби США могли забезпечити угоду, що фактично згортає ядерну програму, така угода дійсно заслуговувала б на увагу. В ідеалі вона повинна була б включати припинення збагачення урану, зупинку його переробки, закриття ключових об'єктів ядерної зброї й відмови від збагаченого ураном й центрифуг; при цьому все повинно проходити під інспекцією й при повному сприянні іранської влади. Проте, залишалось неясним, чи влада Ірану взагалі погодилась б на це. Таким чином, ризик, пов'язаний з ядерними переговорами, полягав у тому, що угода ліквідувала б міжнародний економічний та дипломатичний тиск на Іран, а уряд Ірану зберіг би свою можливість обійти угоду й повернутися до побудови своєї ядерної програми у відносно короткий строк [6, с. 145].

Реалізм завойовував підтримку всередині країни й домогся успіху за кордоном завдяки жорсткому калібруванню стимулів і антистимулів, а не непроханими жестами поваги до репресій. Обама запропонував деяку підтримку демократам, які опинилися в біді тільки для того, щоб побачити, як жорсткий режим все одно відкине американські дипломатичні пропозиції. І яку

б довгострокову довіру до "зеленої революції" Обама не завоював у відносинах з іранським режимом, він залишив Вашингтон в стороні від одного з перших низових демократичних рухів, які незабаром охоплять весь регіон. Це також дало «боєприпаси» майбутнім критикам США щодо ядерної угоди, яку в кінцевому підсумку буде досягнуто Вашингтоном і його партнерами з Іраном у 2015 році, що зробило більш правдоподібними їх звинувачення в тому, що він не зміг зрозуміти небезпечну і лукаву природу іранського режиму. Серйозні переговори стосовно ядерної угоди почалися тільки у 2012 році після того, як багатонаціональні санкції почали завдавати свій удар по іранській економіці. Вони були успішно завершені тільки після чергових іранських президентських виборів (у 2013 році), в результаті яких до влади прийшов більш дипломатично налаштований Хасан Рухані [42, с. 8].

Отже, у підсумку 4 розділу можна визначити, що у не зважаючи на те, на скільки питання ядерного роззброєння є важким для вирішення питанням, за перебування адміністрацією Обама при владі йому вдалось все таки досягнути значних успіхів. Обравши для Сполучених Штатів новий напрямок для досягнення цієї цілі, який включав в себе застосування дипломатичних методів, санкції і залучення міжнародної підтримки, замість обрання військового шляху, йому вдалось досягнути прогресу у переговорах стосовно роззброєння. Хоча й тотального роззброєння такої держави, як Іран, не було досягнуто, йому вдалось загальмувати процес здобування матеріалів, які потрібні для розроблення ядерного озброєння. Кейсом у даному випадку виступає Іран, так як це держава, яка належить до країн регіону MENA і являє собою одну з найбільшій ядерних загроз, як для США, так і для світу в цілому.

ВИСНОВКИ

В бакалаврській роботі були розглянуті такі питання як: основні особливості зовнішньої політики, яка проводилась за часи перебування Обама на посаді президента; відмінності стратегії зовнішньої політики стосовно Близького Сходу, які були розроблені адміністраціями Обама за два терміни перебування їх при владі від стратегії його попередників; яку позицію займали Сполучені Штати щодо арабо-ізраїльського протистояння за часів Обама; стратегію адміністрації Обама стосовно протидії міжнародному тероризму, який пов'язаний з регіоном Близького Сходу; регіональні аспекти політики нерозповсюдження зброї масового знищення; наслідки близькосхідної стратегії США в цей період.

Розглянувши зовнішньополітичну стратегію США за часів перебування адміністрації Обама, чітко можна визначити те, що не дивлячись на те, що Обама залишив пріоритетні, так би мовити, традиційні для Сполучених Штатів цілі, він вніс дійсно важливі корективи до підходу Вашингтону до проведення їх політики закордоном. Порівнюючи з попередньою адміністрацією, Обама обрав для себе обрати інший напрямок ведення зовнішньої політики, а саме підхід «розумної сили» і вирішувати проблеми більш дипломатичним шляхом, методами проведення переговорів та накладання санкцій. Хоча й застосування сили не виключалось з варіантів проведення зовнішньої політики, цей варіант був відкинутий на задній план. Основними цілями в полі зору Обама стало роззброєння, вирішення арабо-ізраїльського конфлікту, боротьба за тероризмом, стримування акторів, які почали доволі швидко просуваються до того, аби отримати статус Великих держав.

Досліджуючи такий аспект, як зовнішня політика Обама стосовно арабо-ізраїльського конфлікту, значних досягнень з цього питання адміністрацією Обама не було досягнуто. Не зважаючи на те, які зусилля були докладені зі

сторони Вашингтона, як посередника, вимоги, які висував Обама у сторону Ізраїлю не були прийняті його керівництвом. Це була одна з причин, яка не дала змогу сторонам дійти певного компромісу між сторонами і відновити мирний процес. Зважаючи, яким затяжним є ізраїльсько-палестинського конфлікту та те, яким заплутаним він є, досягнення рішення, яке б повністю влаштувало обидві сторони являє собою не просту задачу для вирішення. Проте, можна зазначити те, що не зважаючи на незначні успіхи з цього питання, фундамент для зрушення з мертвої точки було покладено і у подальшому, питання закінчення миру у арабо-ізраїльському конфлікті може мати прогрес.

Якщо вести мову стосовно питання антитерористичної боротьби, продумуючи стратегію для боротьби з тероризмом та забезпечення національної безпеки Сполучених Штатів, Барак Обама прийняв рішення змінити курс держави у цьому напрямку і замість того аби продовжувати вести війну з тероризмом, як це було за минулої адміністрації Дж. Буша, він прийняв рішення використовувати військову силу тільки у дійсно нагальних випадках, а усі інші питання, які стосувались проблеми боротьби з тероризмом вирішувати шляхом переговорів і дипломатії.

Роззброєння являло собою доволі важливе питання для Обами, тому він докладав максимум зусиль, аби досягнути успіхів у проведенні переговорів з Іраном стосовно ядерної зброї. Йому вдалось пригальмувати Іран у видобутку урану і розробці зброї в цілому. Хоча й це не означало, що Іран погодився на тотальне роззброєння, це дійсно було зрушення у сторону прогресу в цьому питанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Годлевський М. С. Силові і несилові засоби в боротьбі з міжнародним тероризмом за адміністрацій Барака Обама. *Етнічна історія народів Європи*. 2016. Вип. 49. С. 172-179.
2. Индик М., Либерталь К., О'хэнлон М. Оценка Внешней Политики Обама. *Россия в Глобальной Политике*. 2012. Том 10. № 3. С. 166-180.
3. Кременюк В. А. Внешняя Политика Президента Б. Обама: Поиски Выхода Из Кризиса. *США и Канада: Экономика, Политика, Культура*. 2011. № 6. С. 3-20.
4. Крылов А. В., Морозов В.М. Палестино-Израильский Трек: Провал Ближневосточной Политики Администрации Б. Обама. *Вестник МГИМО-Университета*. 2017. № 4. С. 99-112.
5. Курандо О. С. «За» та «проти» доктрини Обама. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. Одеса, 2017. Том 22. № 2 С. 69-76.
6. Курандо О. С. Доктрина Обама у зовнішній політиці США: дис. канд. політ. наук. Одеса, 2019. 170 с.
7. Магомедов Д. С. Борьба с терроризмом в контексте внешней политики администрации Б. Обама. *Theories and Problems of Political Studies*. 2019. Vol. 8. С. 178-189.
8. Макаренко Є. А. Зовнішня і Безпекова Політика Другої Президентської Адміністрації Б.Обама: Перші Експертні Оцінки І Прогнози. *Міжнародні відносини Серія "Політичні науки"*. 2014. № 4. С. 158-162.
9. Матеріали взяті з Barack Obama, Presidential Library. URL: <https://www.obamalibrary.gov/> (Last accessed: 16.05.2021).
10. Саиед С., Назария С., Сирота Ю. Стратегическое партнерство Израиля и США по палестинскому вопросу в годы преридентства Б.Обама и Д.Трампа (2009-2018). *Moldoscopie*. 2019. № 2. С. 116-132.

- 11.Тихоненко І. В. Стратегія національної безпеки США як інструмент підтримки глобального лідерства та міжнародного порядку за адміністрації Б. Обама та Д. Трампа. *Політичне життя*. 2018. № 1.С. 158-162.
- 12.Уткин А. И. Внешняя Политика Президента Б. Обамы. *Мир Перемен*. 2010. № 1 С. 112-126.
- 13.Шумилин А. И. фактор антитерроризма во внешней политике администрации Обамы. *США-Канада*. 2009. № 7. С. 55-66.
- 14.Agha H., Malley R. Obama and the Middle East. *New York Review*. 2010. Vol. 56. № 10. P. 1-12.
- 15.Alessandri E., Hassan O., Reinert T. U.S. Democracy Promotion from Bush to Obama. *EUSpring Working Paper*. 2015. № 1 P. 1-32.
- 16.Brzezinski Z. From Hope to Audacity: Appraising Obama's Foreign Policy. *Foreign Affairs*. 2010. Vol. 89. № 1 P. 16-30.
- 17.DeYoung K. U.S. to Join Future Talks on Iran. *Washington Post*. 2009. URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/04/08/AR2009040802254.html> (Last accessed: 16.05.2021).
- 18.Feste K. America Responds to Terrorism: Conflict Resolution Strategies of Clinton, Bush and Obama. London, 2011. 230 p.
- 19.Fitzgerald D., Ryan D. Obama, US Foreign Policy and the Dilemmas of Intervention. London, 2014. 37 p.
- 20.Freedman R. O. The Obama Legacy in the Middle East and the Trump Challenge. *SAGE Publications*. 2017. Vol. 73. Issue 2. P. 241-250.
- 21.Futter, A., Zala, B. Advanced Us Conventional Weapons And Nuclear Disarmament. *The Nonproliferation Review*. 2013. № 20. P. 107–122.
- 22.Gardner Ronald. Action Not Words: Obama's Opportunity to Transform U.S.-Muslim Relations. *Social Science*. 2018. № 7 P. 1-24.
- 23.Gerges Fawaz A. The Obama approach to the Middle East: the end of America's moment?. *International Affairs*. 2013. Vol. 89, Issue 2. P. 299–323.

24. Gillombardo, T. C. Bush, Obama, and Terrorism: A New Framework for Analyzing Threat Response Rhetoric. *Essay*. Middletown, 2016. 157 p.
25. Giovanni G. Lost in transition? US foreign policy from Obama to Trump. *European Policy Centre*. 2016. P.1-16. URL: <https://www.euagenda.eu/upload/publications/untitled-65277-ea.pdf> (Last accessed: 16.05.2021).
26. Hanelt C. P. Qualmann Maren. The Israeli-Palestinian Conflict 2010: Obama in Charge. *European Institute of Mediterranean*. 2011. P. 47-52.
27. Hudson D. President Obama: “We Will Degrade and Ultimately Destroy ISIL”. The White House. Washington, 2014. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2014/09/10/president-obama-we-will-degrade-and-ultimately-destroy-isil> (Last accessed: 16.05.2021).
28. Indyk M., Lieberthal K., O'Hanlon M. E. Bending History: Barack Obama's Foreign Policy. Brookling, 2012. 343 p.
29. Kessler G. President Obama and the ‘red line’ on Syria’s chemical weapons. *The Washington Post*. 2013. 5 p. URL: <https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2018/08/President-Obama-and-the-%E2%80%98red-line%E2%80%99-on-Syria%E2%80%99s-chemical-weapons-The-Washington-Post.pdf> (Last accessed: 16.05.2021).
30. Krieg A. Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East. *International Affairs*. 2016. Vol. 92. Issue 1. P. 97-113.
31. Levinson Ch. U.S., Israel Build Military Cooperation. The Wall Street Journal article. URL: <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703321004575427272550050504> (Last accessed: 16.05.2021).
32. Miller L. B., Parmar I. L. M. Obama and the World: New Directions in US Foreign Policy. London. 2014. C. 5-30.

33. Mohamed M. M. The Obama administration and the Israeli-Palestinian conflict. Exploring the ideational and structural factors. 2018. Master's Thesis. *AUC Knowledge Fountain*. 50 p.
34. National Security Strategy. Washington, 2010. 52 p.
35. National Security Strategy. Washington, 2015. 29 p.
36. Obama and U.S. Strategy in the Middle East. *CSIS*. Washington, 2016. URL: <https://www.csis.org/analysis/obama-and-us-strategy-middle-east> (Last accessed: 16.05.2021).
37. Obama B. A promised land. New York. 2020. 768 p.
38. Parsi T. Losing an Enemy: Obama, Iran, and the Triumph of Diplomacy. Yale. 2017. 454 p.
39. Prifti B. US Foreign Policy in the Middle East. St. Peterburg, 2013. pp. 20-50.
40. Secretary Kerry delivers Remarks on Middle East Peace. Washington, 2016. URL: <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2016/12/266119.htm> (Last accessed: 16.05.2021).
41. Sewing G. In Search of Monsters to Destroy: Counterterrorism Policy and the Use of Special Forces in the Obama Administration. *Pangaea Journal*. 2013. Vol. 7. P.1-24.
42. Starr-Deelen D. G. Counter-Terrorism from the Obama Administration to President Trump: Caught in the Fait Accompli War. London, 2018. 75 p.
43. Starr-Deelen D. G. Presidential Policies on Terrorism: From Ronald Reagan to Barack Obama. London, 2014. pp. 275 p.
44. Terry J. J. Unrequited Hope: Obama and Palestine. *Arab Studies Quarterly*. 2017. Vol. 39, № 3. P. 896 – 902.
45. The President Delivers Remarks on Iran. Washington, 2016. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/iran-deal> (Last accessed: 16.05.2021).
46. Tschirgi D. Obama and the Middle East, Round Two. *UNISCI Discussion Papers*. 2013. Vol. 39, No. 3. P. 173-187.

- 47.Unger D. The Foreign Policy Legacy of Barack Obama. *The International Spectator*. 2016. Vol. 51, issue 4. P. 1-16.
- 48.US troops in Afghanistan: Taliban resurgence sees rethink. Obama's speech. *BBC News*. 2015. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-34536833> (Last accessed: 16.05.2021).
- 49.Velasquez J. United States Foreign Policy in the Middle East and North Africa: Ideology, Hegemony and Grand Strategy under the Presidencies of George W. Bush and Barack Obama. *CIFE*, 2016. 66 p.
- 50.Williams P. President Obama 's Approach to the Middle East and North Africa: Strategic Absence. *The Case Western Reserve Journal of International Law*. 2016. Vol. 48. Issue 1. P. 83-101.

